

4. Гридина Т. А. Языковая игра: стереотип и творчество / Т. А. Гридина. – Екатеринбург : Урал. гос. пед. ун-т, 1996. – 214 с.
5. Коваль А. П. Практична стилістика української мови / А. П. Коваль. – К.: Вища школа, 1985. – 352 с.
6. Санников В. З. Русский язык в зеркале языковой игры / В. З. Санников. – [2-е изд. исправл. и доп.]. – М. : Языки славянской культуры. – 2002. – 552 с.
7. Якобсон Р. О. Лінгвістика і поетика // Структуралізм «за і» проти. – М., 1975. – 296 с.

Маруневич В.С.

студентка,

*Донецький національний університет
імені Василя Стуса*

**МОВНА КАРТИНА СВІТУ УКРАЇНЦІВ
КРІЗЬ ПРИЗМУ ТВОРЧОСТІ ДАРИНИ ГНАТКО
(НА МАТЕРІАЛІ РОМАНУ «СКЕЛЯ ЧЕРВОНОГО СОНЦЯ»)**

Людська мова належить до однієї з форм поведінки людини, що свідчить про деяку схожість із поняттям «мовна картина світу». Картина світу – це глобальний образ, що являє собою основу світобачення та світовідчуття.

Проблему мовної картини світу досліджували Ю. Апресян, Н. Арутюнова, Г. Брутян, А. Вежбицька, І. Живіцька, О. Хом'як, І. Левонтіна, Ю. Степанов, Н. Сукаленко та ін.

Актуальність проблеми зумовлена тим, що мовну картину світу українців у світлі літератури досліджено поверхнево, а це, в свою чергу, зумовлює та обґрунтовує мету дослідження.

Єдиного визначення терміна «мовна картина світу» не існує й до сьогодні. Мовну картину світу тлумачать як загальнокультурне надбання нації. Вона структурована, багаторівнева. Саме мовна картина світу зумовлює комунікативну поведінку, розуміння зовнішнього й внутрішнього світу людини. Вона відображає спосіб мовно-мисленнєвої діяльності, характерний для певної епохи з її духовними, культурними та національними цінностями.

О. Селіванова під поняттям «мовної картини світу» розуміє представлення предметів, явищ, фактів ситуацій дійсності, ціннісних орієнтирів, життєвих стратегій і сценаріїв поведінки в мовних знаках,

категоріях, явищах мовлення, що є семіотичним результатом концептуальної репрезентації дійсності [2, с. 54].

Праці В. Гумбольдта та Л. Вайсгербера стали теоретичною основою і для відомої гіпотези лінгвістичної відносності Сепіра-Уорфа. Учені висунули тезу, що мова відіграє визначальну роль у процесі пізнання, а люди бачать світ по-різному – крізь призму рідної мови. Для прихильників цієї теорії реальний світ існує постільки, поскільки він відображається в мові. Однак, якщо кожна мова відображає дійсність властивим тільки їй способом, то, цілком закономірно, мови відрізняються своїми «мовними картинами світу» [1, с. 22].

Під категорією «мовна картина світу» В. Ужченко розуміє «вербалізовані інтерпретації мовними соціумами навколишнього світу й самих себе в цьому світі». Він констатує, що картина світу є власне світобаченням як кожної окремої людини, так і етносу загалом, вона є результатом сприйняття та осмислення навколишнього світу, зафіксованого в мові. Унаслідок процесів взаємодії людини з реальним світом виникає неперервний зв'язок між людиною, всесвітом та її мовою, де всі елементи взаємопов'язані [1, с. 24].

Художній текст репрезентує й індивідуальний світ окремого автора, окремого твору, і мовотворчість певного історичного періоду, певної епохи та регіону, в якому проживав письменник. Художній текст на рівні з іншими, а, можливо, навіть і більше, може бути використаний у реконструкції мовної картини світу [3, с. 477].

Аналіз художнього тексту вимагає не лише розуміння змісту мовних одиниць конкретного твору, але й асоціації, порівняння їх смислів та закладених понять у лінгвокультурному аспекті, залучення історичних даних та досвіду мовної спільноти. Таким чином, художній текст окрім презентації авторської мовної картини розглядається як джерело знань про епоху, суспільство, традиції, стає культурним кодом [3, с. 478].

Спробуємо реконструювати мовну картину українців у романі «Склея червоного сонця». Згрупуємо назви реалій:

1. Природні категорії: сонце, вода, ніч довга й темна, річка, небо, вогонь, небо, ніч, місяць, земля, теплінь, світанок, хмари, туман.

2. Рослини і тварини: калина, шипшина, водорості, чайка, муха, соловейки, цвіркуни.

3. Відчуття та почуття, абстрактні поняття: незграбність, небезпека, таємниче кохання, прокльони, щастя, біль, розпач, відчай, самогубство, крик, сльози, зітхання, ненависть, сміх, горе, розпука, спокій, апетит, сон, розум, диво, гріх, морок, сміх, лихоманка/пропасниця, огида,

мовчанка, жадібність, порядність, одержимість, зніяковілість, віра, гордощі, божевілля, свідомість, радість, пам'ять, гідність.

4. Міфічні істоти: утоплениця, сатана, примара, бісівня.

5. Характеристики людей/тварин/предметів: темночубий кароокий красень, коханий синочок, будинок світлий та просторий, золотава скеля, циганка, втоплениця, дивачка, серце чутливе, думи пекельні, змучене серце, круки зголоднілі, тепле тіло, кривавий захід, біль шматуючий, задумливий погляд, білі ручки, молитва церковна, застигаючий крик, щасливе збудження, ніч ясна та зоряна, гучна луна, імлисте днище.

6. Частина тіла: чоло, пазурі, очі, рука, вуста, пальці, волосся, лице, ноги, черево, горло, вуха, плечі, долоні, спина, лікті, брови, щічка.

7. Топографічні назви: Дніпро, Кременчук, Київ, Бориспіль, Чигирин.

8. Родинні категорії: мама, няня, батько, сестриця, донечка, небіж, брат, дружина, чоловік, пращурі.

9. Фразеологізми: в гречку стрибнути, грім посеред ясного неба, гострий погляд.

Отже, робимо висновок, що індивідуальний стиль митця відображає процес формування мовної картини світу. У романістиці Д. Гнатко прослідковуємо назви національних реалій (соловей, калина, шипшина), що свідчить про символіку у творі; людських цінностей (гідність, щастя, радість). Цікаво, що у романі велика кількість характеристик людей/тварин/предметів. На мою думку, авторка робить це для того, аби аргументувати, пояснити вчинки людей, розкрити їхній внутрішній світ. Наявність міфічних істот відображає прадавні уявлення наших пращурів про потойбічні сили та вплив останніх на життя людей. Цікавим є використання сталих виразів («карі очі», «темні очі», «білі рученьки» тощо).

Дослідження дало змогу простежити формування ідіостилю письменниці, особливості не тільки конкретно її мовної картини світу, а й усіх українців, розкрити світоглядні позиції та духовні принципи за допомогою категоризації назв реалій буття.

Список використаних джерел:

1. Живіцька І. А. Мовна картина світу як відображення реальності / І. А. Живіцька // Філологічні студії. – 2010. – № 4. – С. 20–25.
2. Кушмар Л. В. Особливості мовної картини світу українців / Л. В. Кушмар // Наукові праці. Філологія. Мовознавство. – 2016. – № 204. – С. 53–57.
3. Совтис Н. М. Художній світ як відображення мовної картини світу / Н. М. Совтис // Мовознавство. Київські полоністичні студії. – 2013. – № 21. – С. 476–479.